

Eu nu concep civilizația europeană fără creștinism - Dialog cu Adrian Papahagi, consilier al ministrului Afacerilor Externe

Adrian Papahagi - carte de vizită:

Adrian Papahagi este consilier al domnului Teodor Baconschi - Ministrul Afacerilor Externe, director adjunct al Institutului de Studii Populare, membru fondator și vicepreședinte al Fundației Creștin-Democrate, director al Centrului de Istoria Cărții și a Textelor (CODEX), UBB - Cluj, și lector la Catedra de limbă engleză a Facultății de Litere, UBB - Cluj. S-a născut la 20 martie 1976, la Cluj, a urmat Liceul 'Gheorghe Șincai' (1994), apoi, ca elev străin, École Normale Supérieure - Rue d'Ulm Paris (1997-2000). A obținut licența în engleză și germană și a urmat doi ani de studii clasice la Universitatea 'Babeș-Bolyai' Cluj, după care a studiat (master și doctorat în filologie - summa cum laudae) și predat la Universitatea Paris - IV Sorbonne și la Institut Catholique de Paris (1999-2003). Are un volum de autor și a editat alte patru, a publicat 20 de articole științifice în reviste occidentale și câteva zeci de articole (editoriale, cronici, atitudini) în 'România Literară', 'Adevărul Literar și Artistic', 'Revista 22', 'Dilema', 'Cuvântul', 'Echinox'.

Doar o societate creștină, de oameni liberi, demni și egali ar putea grăbi reșezarea valorilor în România. Demolarea lumii românești în cei 50 de ani de comunism și de ateism, de fapt, nu poate fi depășită printr-un 'salt' în vidul consumist. Pentru cărturar, 'căutarea lui Dumnezeu împlinește și transcende totodată idealul cunoașterii', accentuează tânărul cărturar Adrian Papahagi. Generația sa, care cuprinde o mulțime de cărturari cu nume certe, dacă 'va ști să fie conservatoare și să îmbine corecta înrădăcinare în tradiția neamului cu înțelegerea mersului lumii și, în principal al Europei, ar putea să reediteze miracolul interbelic', mai spune domnia sa.

- Stimate Domnule Consilier Adrian Papahagi, mulțumindu-vă pentru posibilitatea realizării acestui interviu, v-aș întreba, pentru început, care ar fi rostul cărturarului în lumea de astăzi, de la noi cel puțin, unde se vorbește nu rareori despre un haos? Despre o prelungită reșezare a valorilor? Care este prestația lui în politic?

- Îmi place că folosiți cuvântul cărturar, căzut în desuetudine în epoca de barbarie lingvistică în care trăim. Îl prefer oricând nefericitului adjectiv 'intelectual' care, în lipsă de substanță, se zbate să obțină, prin impostură neologică, prestigiu semantic. Presupunând că intelectualul și cărturarul sunt două specii distincte - și ajung să cred că, spre deosebire de cărturari, 'intelectualii' nu pot fi decât publici - cărturarul se ține adesea departe de lumea politică. Cu alte cuvinte, cărturarul este personajul nițel inactual care poate fi găsit mai degrabă în bibliotecă decât în studiourile de televiziune. Sunetului și furiei politicului le preferă 'calmul valorilor'; clișeului, instantaneului, butadei le contrapune tomul, acumularea, durata.

Specia intelectualilor a fost descrisă fără complezență de Paul Johnson într-o carte memorabilă: de la Rousseau la Sartre și Foucault, trecând prin Marx, gândirea lor s-ar zice că a avut mai degrabă efecte nefaste. De cealaltă parte, modelul cărturarului desăvârșit este închis în superba formulă prin care Jean Leclercq surprinde esența benedictismului: 'l'âmour des lettres et le désir de Dieu'. Benedictinul sau în genere călugărul cărturar, îndrăgostit de litere și în căutarea lui Dumnezeu, împlinește și transcende totodată idealul cunoașterii. Este orizontul în care se situează, păstrând proporțiile, modestele mele aspirații. Visez la un Vivarium al zilelor noastre, unde exegeza biblică și studiul literaturii clasice să se regăsească în firească îmbrățișare. Dar să nu uităm că Vivariumul lui Casiodor este un succedaneu al falimentului politic al senatorului. Și fiindcă tot l-am pomenit pe Casiodor, aș spune că, deși

este povestea unui eșec politic, viața lui demonstrează că și cărturarii pot avea un destin public. Îl iau cu autoironie ca model pe Casiodor - un alibi convenabil dacă, după tot ce am spus până acum, s-ar găsi cineva să mă întrebe de ce am abandonat, vremelnic sau definitiv, manuscrisele medievale pentru proiectul politic creștin-democrat sau pentru diplomație.

- Casiodor, pe care l-ați evocat, aparținea clasei senatoriale a Imperiului Roman târziu. Era un aristocrat devenit 'aristocrat al minții'. Cum ați caracteriza 'aristocrația minții' românești, unde, cum spunea tatăl dumneavoastră, nu are ce căuta democrația? Cum a evoluat ea de la aprecierile făcute de Marian Papahagi?

- Tatăl meu se referea probabil la democrația anarhică, rousseauistă, egalitaristă. Însă la origini, democrația era ea însăși o aristocrație. În vremea lui Pericle, atenienii cu drept de vot erau o elită restrânsă. Idealul democratic nu este așadar unul plebeu, ci aristocratic. Ca să-l citez pe Leo Strauss, democrația ar trebui să fie o aristocrație generalizată. Iisus Hristos Însuși este, după cum zicea Nicolae Steinhardt, 'cel mai mare boier', iar boieria asta este darul social al creștinismului. Creștinul este un ales, un aristocrat, și trebuie să își țină permanent rangul. O societate creștină este o societate aristocratică, de oameni liberi, demni și egali. Cine nu înțelege asta nu înțelege nimic din creștinism. Aș vrea ca acest ideal creștin al elecțiunii, al meritului să domine și în viața publică, și în cultură. O politică aristocratică e înfruntare de gentlemen, nu ceartă de țate. O 'aristocrație a minții' exclude impostura semidoctilor sau gălăgia intelectualilor 'publici'. Din păcate, atât corpul politic, cât și mintea națiunii au cunoscut o decădere, o vulgarizare fără precedent în ultima jumătate de veac. Secularizarea a dus la o marginalizare a verticalei și, odată cu ea, a ierarhiei și a principiilor aristocratice. Relativismul și nivelarea orizontalei au luat locul înălțimii și al ordinii.

- Vorbiți și într-un manifest recent despre idealul unei 'aristocrații generalizate'. Nu credeți că după căderea comunismului au apărut premisele revenirii la o tradiție culturală și politică 'aristocratică'? Tranziția de care tot vorbim implică și depășirea unei crize morale sau spirituale. Totuși, ce lucruri bune s-au așezat în lumea noastră în ultimii 20 de ani?

- Căderea comunismului nu a adus cu sine sănătatea, ci doar convalescența. Asemenea unui pacient operat cu succes de cancer, dar care este expus infecțiilor postoperatorii, și corpul politic al națiunii noastre este vulnerabil. În vidul postcomunist s-au insinuat, la pachet cu renașterea admirabilă a credinței și reafirmarea unor elite autentice, derutele veacului: un spiritualism difuz și heterodox, hedonismul și avatarurile sale, dreptomismul tâmp și fratele său, multiculturalismul ignar. Deși s-au produs multe reșezări benefice, nu cred că putem depăși cinci decenii de ateism, minciună și stupiditate programatică prin saltul în vidul consumist. Îmi păstrez așadar ancorarea într-un pesimism antropologic pur conservator, care mă îndeamnă să pun un prognostic rezervat. Cred că multe lucruri bune, care au supraviețuit cumva sub comunism, sunt pe cale să dispară definitiv. De pildă, nu sunt convins că nivelul școlii românești a crescut în ultimii douăzeci de ani. Ca profesor, văd studenți din ce în ce mai ignoranți, biblioteci goale în timpul sesiunii. Dispariția admiterii în liceu și facultate, cumulată cu persistența unui bacalaureat formal și irelevant, creează un efect catastrofal. Transformarea universităților, inclusiv a celor cu tradiție, în fabrici de diplome nu conduce la generalizarea aristocrației minții, ci la propagarea unei noi specii: lumpen-intelectualul.

Aristocrația înseamnă efort susținut pentru un ideal. Înseamnă credință, comportament, doxă, înrădăcinare. Țăranul autentic sau marele duhovnic sunt aristocrați, în timp ce potențați ai zilei sau chiar moștenitori ai unor nume ilustre pot fi lumpeni perfecți. Dar câți țărani autentici mai avem, din care să se selecteze Pârvanii, Brâncușii sau Rebreinii de azi? Mai poate umanitatea crescută între betoane și hrănită cu junk food, junk music și junk media să fie legată de pământul și tradițiile acestui neam? Ce înrădăcinare mai poate avea un tânăr care și-a hrănit adolescența cu MTV, Harry Potter și McDonalds și al cărui orizont de așteptare este luminat de neoanele de la mall sau de flash-urile din discotecă? Mutația antropologică este majoră. Libertatea pe care am câștigat-o nu a devenit libertate lăuntrică, îmbunătățirea

incontestabilă a traiului nu a adus cu sine îmbunătățirea spirituală. Cu toate acestea, starea de astăzi este categoric preferabilă celei dinaintea de anul 1989. Tot ce sper este să apară anticorpi la deriva morală, intelectuală și spirituală a epocii. Aștept afirmarea unei generații de tineri conservatori, idealiști, spiritualizați, sătui de relativisme laxe și de lumpenizare.

- Trebuie să înceteze domnia mediocrității din învățământul universitar. Ați vorbit de școală. Ce loc ocupă școala, în general, printre prioritățile schimbării în bine a lumii noastre românești?

- Un loc de frunte, firește. Dar cred că se merge într-o direcție greșită. Cine vrea să înțeleagă de ce poate citi cu folos Criza spiritului american a lui Allan Bloom (de fapt, titlul original, *The Closing of the American Mind*, sugerează chiar o 'încuiere a minții'). Nu cred într-o educație bazată pe așa-zisele 'competențe': pentru aceasta ar trebui să existe școli de ucenici sau de secretare - deplâng, de altfel, declinul acestui tip de învățământ vocațional. Cred într-o educație bazată pe cunoaștere și cultură. Cred în erudiție și rafinement, ceea ce înseamnă învățat pe de rost date, formule, declinări, partituri, poezii. Dar vă veți fi convins că sunt un personaj profund conservator. Un învățământ care înlocuiește cunoștințele cu competențele va înlocui știința cu meșteșugul, erudiția cu îndemânarea și nu va face decât să erodeze tradiția și cultura înaltă. Vă dau un singur exemplu: priviți în jur la decăderea jurnalismului. Odinioară, jurnaliștii erau filologi care stăpâneau bine limba și citiseră o bibliotecă întreagă. Astăzi, sunt 'comunicatori': lejer agramați, vag dezarticulați și profund inculți. Soluția ar fi un învățământ cu două viteze. Generalizarea educației este benefică, deci nu voi regreta epoca în care elitele erau autentice, dar și analfabetismul omniprezent. Pe de altă parte, elevii și studenții de vârf se pierd în învățământul de masă. Aș vrea să văd în România mari școli asemănătoare acelor grandes écoles din Franța sau institute de studii avansate ca în lumea anglo-americană. În ce privește liceul, cred că au supraviețuit colegii naționale de bun nivel: mi-aș dori însă ca tinerii străluciți pe care îi produc să nu fie exportați, ci să rămână în sistemul universitar românesc. Pentru asta, trebuie să înceteze domnia mediocrității din învățământul universitar. 'Pentru mine, România nu este carieră, ci destin'.

- Cum vedeți aportul generației dumneavoastră, școlite în anii 1990 în Occident, generație care a ajuns deja la maturitate?

- Cred în generația mea, și am spus-o adesea. Avem un dublu avantaj comparativ: eram prea tineri în anul 1989 pentru a fi fost țarați de comunism, dar nu am crescut în evul 'media' pentru a fi obnubiți de hedonism și consumism. Am făcut școală bună și în țară, și în străinătate. Eu unul am studiat și am predat la Sorbona între anii 1997 și 2005. Puși cap la cap, mi-am petrecut zece ani în Franța, Italia și Anglia. Dar am rămas întotdeauna extrem de legat de România. Pentru mine, România nu este carieră, ci destin. Este țara mea, mă doare tot ce e rău și mă bucură fiecare pas înainte. Am prieteni admirabili pe care îi respect și îi iubesc. Nu am întâlnit niciunde oameni mai inteligenți decât în România, deși m-am format la Ecole Normale Supérieure, pe unde trece inevitabil o bună parte din elita umanistă și științifică a Franței. Cred că oameni ca Radu Preda, Mihail Neamțu sau Alexandru Gussi au enorm de dat acestei țări. Sunt extrem de fericit că s-a putut coagula, în jurul lui Teodor Baconschi, un nucleu de tineri patrioți, creștini și bine școliți, care să articuleze un nou proiect politic creștin-democrat. Asemenea nouă, există nenumărați tineri școliți, care au succes în afaceri, în administrație, în învățământ sau în medicină. Ei reprezintă clasa de mijloc în România, indispensabilă renașterii acestei țări. Dacă această generație va ști să fie conservatoare și să îmbine corectă înrădăcinare în tradiția neamului cu înțelegerea mersului lumii și în principal al Europei, cred că ar putea să reediteze miracolul interbelic fără a cădea însă în excesele sale.

- Care este poziția intelectualului român față de valorile creștine și de Biserică?

- Din ceea ce am spus mai sus, veți fi dedus deja că nu mă identific cu specia 'intelectualului' și refuz acest clișeu. Pot vorbi în nume propriu, și vă pot spune ce văd la prietenii mei. Eu, unul, sunt creștin-ortodox practicant, chiar dacă nu unul prea vrednic. Sunt

apropiat de Biserică și iubesc Ortodoxia. Sunt ierarhi cărora le datorez mult, începând cu Preasfințitul Vasile Someșanul, care m-a botezat și îmi este duhovnic, și cu Înalt Preasfințitul Iosif, duhovnicul meu de la Paris, căruia îi datorez deșteptarea liturgică. Totuși nu clamez apartenența la Biserica lui Iisus Hristos ca pe un titlu de glorie, ci o văd ca pe o datorie față de mine și semeni. Creștinismul are și o dimensiune civică, socială, dincolo de cea mistică. De aceea, nu concep civilizația europeană fără creștinism: identitatea noastră este una creștină, de care nu avem dreptul să ne dezicem. Dar nu toți intelectualii au această poziție. Foarte mulți practică un sincronism stângist, antireligios sau agnostic. Este dreptul lor să fie în ton cu veacul, așa cum este dreptul nostru să fim creștini conservatori, fără a deveni habotnici. Biserica este principala forță conservatoare a neamului. Deși este nevoită să se adapteze epocii ca instituție lumească, ca instituție divină rămâne dincolo de veac. Într-o vreme în care tradiția a intrat în disoluție, Biserica este ancora noastră de căpătâi. Sunt convins că Biserica Ortodoxă Română va reuși să rămână punctul de referință fix într-un peisaj care se schimbă cu o viteză uluitoare. Vitală și mistică, mângâietoare și severă - Ortodoxia își păstrează harul și puterea de agregare spirituală și socială.

- Vă mulțumesc foarte frumos, dorindu-vă mult succes, mult spor și multe împliniri, în continuare!...

Drd. Stelian Gomboș